

Markéta Neubergová: Co lze vyčíst mezi řádky aneb v čem spočívá hodnota osobností naší historie

Oscar Wilde věřil, že lidé znají cenu všeho, ale hodnotu ničeho. Zamyslíme-li se nad jeho slovy, možná skutečně dojdeme k závěru, že je pro nás nesmírně těžké vůbec říci, co přesně hodnota je. Cenu ale většinou známe velmi přesně. Ve stanovování cen si dokonce libujeme, dokážeme je přiřknout každé věci, snad i každé živé bytosti, snad dokonce i člověku. Podle nejmenovaných expertů z internetových stránek by lidské tělo mělo mít cenu 10 milionů korun. Pokud bychom chtěli znát cenu celého lidského života, zahrnuli bychom ještě stravu, ošacení, vzdělání... Nebylo by příliš těžké dobrat se konečnému výsledku a znát cenu do posledního halíře. S hodnotou to ale tak snadné nebude. Nejprve musíme vědět, v čem ji máme hledat.

Snad by v tuto chvíli bylo také záhodno stanovit si, koho vůbec vnímáme jako „osobnost naší historie“. Předpokládám, že každému vytane na mysli jedna z těch osobností s velkým O, jejíž příběh nalezneme na stránkách každé učebnice dějepisu, jejíž slavné citáty máme znát nazpaměť, jejíž hodnotu snad budeme číst mezi řádky jejího života. Bude to ale nelehký úkol. Nejsme takovému čtení příliš navyklí. Většina z nás bude znát jenom „to hlavní“ – citáty bez zabarvení jejího hlasu, skutky bez emocí, které je provázely.

Někteří z nás pak budou doufat, že až se jich někdo zeptá, co vědí o dané osobnosti, vyloví z paměti alespoň střípek jejího života. Vyloví alespoň vzpomínku na hodinu dějepisu, kdy bádali nad osudy velikánů. Kdy se po třídě rozvaloval líný vzduch a oni se už těšili na odpoledne. Kdy si kantor stojící před tabulí liboval v zásluhách těch velikánů, kdy je nabádal, ať je nezapomínají, kdy jim připomínal, že to jen díky nim žijeme ve svobodě.

Někteří z nás snad budou patřit k těm, již se vyžívají v debatách o hrdinských činech, v debatách o neutuchajícím duchu, o bojovnosti. Kteří snad zapomínají, že bojovného ducha měly i ty „špatné“ osobnosti. Kteří možná věří, že hodnota spočívá ve výjimečných skutcích. V něčem hrdinském. Snad skutečně budou věřit, že oni to dokáží rozpoznat. Snad budou věřit, že žijí v nejlepším z možných světů, že jsou zcela svobodní, že patří k té hrstce osvícených, jež je schopna vytvořit si názor ničím ovlivněný. Čistě jejich, čistě svobodný. Je skoro až k smíchu, jak budou se zapálením oslavovat tu a tu osobnost. Je skoro až k smíchu, jak budou bláhově věřit, že jsou ti „správní“. Že oni znají hodnotu.

Bylo to k smíchu a bylo to k pláči s tou jejich svobodou. Mysleli, že myslí, mysleli, že mluví, mysleli, že jdou cokoli a kamkoli se jim uráčí... (Jan Zahradníček – Znamení moci)

Snad by jim bylo do pláče, kdyby otevřeli oči. Snad by jim bylo do pláče, kdyby viděli sami sebe žít ve třetí říši. Kdyby viděli sami sebe, jak podléhají spolu s miliony dalších, té jedné osobnosti, která bude na celém světě odsuzována. Jak uvěřili, že jsou ti vyvolení, že jejich krev je čistá, že po letech bídy přichází zasloužené bohatství. Že povstanou z popela jako fénix. Kdo by nechtěl uvěřit? Kdo by nepodlehli? Kdo by nechtěl, aby jeho utrpení bylo vystřídáno štěstím? Je tak jednoduché odsoudit ty, kteří té osobnosti podlehli, díváme-li se na jejich příběhy zpětně. Nepokoušíme-li se pochopit jejich činy. Nepokoušíme-li se snít jejich sny.

Možná, že někteří z nás budou věřit slovům Hippolita Taina, který hlásal determinaci prostředím, dobou a rasou. Snad budou považovat za pošetilé oslavovat činy někoho, kdo k nim byl jen doveden prostředím. Snad budou věřit, že nebylo-li by konkrétně téhle osobnosti, ujala by se její práce jiná. Snad budou přemítat nad náhodou.

Někteří se ale možná budou pokoušet číst mezi řádky. Budou se pokoušet o skoro až nemožné. Budou pátrat po úsměvu, po společném večeru stráveném nad sklenkou vína, po slzách, po tom, kým skutečně ta osobnost byla.

Budou se pokoušet najít důvěrnou známost, budou se pokoušet najít hodnotu v něčem lidském. Snad budou věřit, že pro každého spočívá hodnota v něčem jiném. Že každý i svou hodnotu v něčem jiném ukryl. Snad budou hledat krásu v tom, v čem ji matka hledá ve svém dítěti, v tom, co prožívají dva milenci. Snad ji budou hledat v odlescích slz, které každý z nás uronil. Snad se ji budou pokoušet najít v celém jejich příběhu.

Neměli bychom se ale všichni o takové čtení pokusit? Neměli bychom se pokusit vidět ty osobnosti jako lidi? Jako skutečné, žijící lidi? Ne jen jako velikány, kteří žijí v odlescích svých skutků?

Vezměme si třeba toho malého chlapce, co leží v posteli po pádu z půdy. Pláče. Kolem něj se rozléhají zvuky pracující rodiny, nikdo nemá příliš času se mu věnovat, ani peníze na zaplacení potřebné lékařské péče. Nemají vlastně ani peníze na pořádnou stravu. Nemůže nic dělat. Až vyroste, nebude tak silný, bude dělat jen lehčí práce, bude mít podlomené zdraví, bude se snažit najít své místo ve společnosti jako spisovatel, bude chtít říct celému světu, co prožívá. Asi se mu to moc nepovede, snad žil ve špatné době, že byl za svou tvorbu odsouzen. Že byla jeho díla vyškrtuta z učebnic. Že nebyl tou správnou osobností, ke které se mělo vzhlížet, které by bylo přisouzeno to velké O. Že skončí ve vězení a bude propuštěn na kratičkou chvíli, na pohřeb svých dětí. To ale ještě neví. Zatím ví jen, že ho bolí záda. Neví ani proč, jsou mu jen dva roky. Ví jen, že trpí.

Není nám blízky v tomhle okamžiku? Nechtěli bychom jej obejmout, utěšit, dát mu najíst? Nebo snad jen pohládit, políbit na čelo. Nemusel udělat nic velkého, nic, co bychom se měli učit, za co bychom jej měli chválit. V tuhle chvíli je jen nevinnou bytostí, které se v očích zrcadlí snad i duše zlomeného muže, kterým se stane. Muže, kterému nebude dovoleno věřit. Muže, jehož duši zlomí. Muže, který bude stále tím chlapcem.

A zatímco z očí lidských padají hvězdy, rok co rok začíná tou plachou předehrou dětství, tou dalekou vůní fialek v nozdrách větrů. (Housle a flétna – Jan Zahradníček)

Není hodnota každého z nás vepsána do našeho srdce? Do naší duše? Proč bychom se ji měli pokoušet hledat jinde? Proč bychom se ji měli pokoušet hledat až v tom posledním, co po nás zbyde, jenom ve stínu toho, kým jsme byli? Proč bychom měli těm osobnostem odepřít to, co milujeme na našich blízkých? Proč bychom jim měli brát jejich lidskost? Třeba jejich hodnota spočívá v každém úsměvu, v každé slze, v každém projevu jejich duše. Snad to věděl i ten muž, jehož duši zlomili. Muž, který se svými verši sice dotýkal věčnosti, ale přesto snad ten chlapec v něm v hloubi duše netoužil po ničem jiném než po vřelosti, po pochopení, po lidskosti. *A mezi bolestí, nad níž přestaly hvězdy mžikat, v slzách ses usmála. (Jan Zahradníček)*